

АНОТАЦІЯ

Хамаїлі Акрам. Механізм інвестування підприємств малого та середнього бізнесу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка. – Криворізький національний університет МОН України, Кривий Ріг, 2021.

Представлена робота присвячена вирішенню наукового завдання з теоретичного обґрунтування та розробки методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму інвестування підприємств малого і середнього бізнесу.

Об'єктом дослідження є процес формування і реалізації механізму інвестування підприємств малого і середнього бізнесу.

Предметом дослідження визначено сукупність теоретичних, методичних і прикладних положень щодо забезпечення формування та ефективної реалізації механізму інвестування підприємств малого і середнього бізнесу.

При виконанні досліджень використовувалися теоретичні положення економічної науки з питань інвестиційного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу, було впорядковано наукові позиції щодо трактування змісту і сутності підприємства малого та середнього бізнесу, систематизовано наукові підходи до дослідження оцінювання та формування механізму інвестування малих і середніх підприємств, здійснено моделювання доходів і витрат на кожній стадії життєвого циклу підприємств малого і середнього бізнесу, розроблено методичний інструментарій оцінювання інвестування, а також обґрунтовано окремі параметри розвитку малих і середніх підприємств.

У *першому розділі* на основі огляду літературних джерел досліджено

теоретичні засади функціонування та інвестування підприємств малого і середнього бізнесу, наведено визначення та охарактеризовано сутність і особливості функціонування підприємств малого і середнього бізнесу, сформовано авторське бачення переліку та послідовності стадій життєвого циклу підприємств малого і середнього бізнесу, що враховують особливості створення і функціонування таких суб'єктів господарювання, а також дозволяють більш раціонально здійснювати розподіл інвестиційних ресурсів і підвищити ефективність їх використання. Проаналізовано фінансове забезпечення інвестиційної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу за стадіями життєвого циклу та запропоновано методичний підхід до прогнозування можливих фінансових потоків доходу і витрат кожної стадії життєвого циклу, що враховує стан розвитку суб'єкта господарювання і дозволяє ефективно й раціонально використовувати кошти, інвестовані в діяльність підприємств малого і середнього бізнесу.

У *другому розділі* викладено методичні основи оцінювання ефективності механізму інвестування підприємств малого і середнього бізнесу.

Виконано аналіз сучасного стану, тенденцій розвитку та динаміки інвестування підприємств малого і середнього бізнесу в Україні та світі, на основі чого зроблено висновки щодо співставності динаміки розвитку цих суб'єктів господарювання в Україні та світі. На основі аналізу доданої вартості підприємств різних категорій зауважено, що структура доданої вартості в Україні збігається з аналогічними даними більшості країн Європи. Однак у той же час продуктивність праці на підприємствах малого і середнього бізнесу набагато нижча за аналогічні показники європейських країн, що, з одного боку, є недоліком, а з іншого – вказує на можливості для пошуку резервів росту ефективності діяльності таких суб'єктів господарювання.

Досліджено методичні підходи щодо оцінки економічної ефективності реалізації механізму інвестування суб'єктів малого і середнього

підприємництва. Побудовано модель графічної інтерпретації оцінювання рівнів безбиткового виробництва і прибутку у відносних одиницях ТОВ «Електро Люкс Монтаж». Наведена графічна інтерпретація залежностей значень відносного прибутку і запасу фінансової міцності надає можливість наочно оцінювати ймовірність переходу підприємства в певні характерні для нього стани функціонування.

Визначено стан оподаткування, інформаційне та фінансове забезпечення діяльності підприємств малого і середнього бізнесу як ключові фактори впливу на ефективність їх інвестиційної діяльності. Це дозволило зробити висновки, що оподаткування може здійснювати негативний вплив на діяльність підприємств малого і середнього бізнесу, а також на зростання рівня підприємницького ризику, що, в свою чергу, вимагає враховувати це при розрахунку операційного левериджу та оцінці меж критеріальних значень показників доцільності інвестування коштів у процесі господарської діяльності таких суб'єктів підприємництва.

У *третьому розділі* запропоновано науково-практичні рекомендації щодо формування механізму інвестування підприємств малого і середнього бізнесу. Досліджено особливості й нюанси антикризового управління інвестиційною діяльністю підприємств малого і середнього підприємництва, уточнено основні етапи інтегрування інвестиційної діяльності в систему антикризового управління та удосконалено схему антикризового управління їх інвестиціями. На основі проведених досліджень складено модель управління інвестиційною діяльністю підприємств малого і середнього бізнесу, яка враховує особливості їх функціонування.

На основі огляду відповідних літературних джерел і в результаті проведених досліджень запропоновано концептуальну модель механізму інвестування підприємств малого і середнього бізнесу за критерієм ефективності, з урахуванням деталізації структурних взаємозв'язків між джерелами інвестування, формами і стадіями розвитку цих суб'єктів господарювання.

Важливим удосконаленням інвестиційного механізму підприємств малого і середнього бізнесу є використання методичного підходу щодо оцінювання потреби залучення коштів у сфері діяльності підприємства на основі раціонального обґрунтування використання різних форм і ключових напрямків інвестування у процесі перебігу його стадій життєвого циклу. Запропонований методичний підхід заснований на критерію беззбиткової діяльності як ключового аспекту антикризового управління з урахуванням оцінок запасу фінансової міцності та підприємницького ризику. Це надає можливість раціонально використовувати форми реалізації інвестицій у розвиток виробництва, кадри, освоєння нових ринків і нових видів продукції та інші види діяльності.

З метою визначення доцільності заснування та функціонування підприємств малого і середнього бізнесу запропоновано досліджувати фінансові аспекти механізму їх інвестування. З цією метою розроблено методику застосування чисельних методів для обчислення розміру доходів і витрат на кожній стадії життєвого циклу за весь період функціонування таких суб'єктів підприємницької діяльності.

На основі інтегральної оцінки ефективності, використовуючи функцію корисності, яка визначає сподівану корисність від окремих стадій життєвого циклу, проведені відповідні розрахунки щодо прогнозування фінансових результатів інвестиційної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу.

На основі дослідження співвідношень запасу фінансової міцності та операційного левериджу підприємства при різних цінах і обсягах виробництва продукції сформовано систему інтегрованих показників доцільності інвестування коштів у процесі його господарської діяльності. Для вирішення цього завдання застосовано метод групової експертної оцінки об'єктів, використавши групові інтегровані оцінки доцільності інвестування підприємств малого і середнього бізнесу. Зважування групової експертної оцінки здійснювалося шляхом підсумовування індивідуальних оцінок з

вагами компетентності та з урахуванням важливості інтегрованих оцінок при їх вимірюванні у кількісних шкалах, що ґрунтується на припущенні виконання аксіоми теорії корисності фон Неймана-Моргенштерна. В результаті цього отримані оцінки стосовно стійкості та ризикованості положення підприємства при реалізації інвестиційних заходів у процесі перебігу стадій його життєвого циклу. Результати такого оцінювання ідентифікуються в контексті ймовірного зростання прибутку чи понесення збитків, що надає можливість підвищити рівень економічного обґрунтування рішень стосовно інвестування відповідних сфер діяльності підприємства.

Ключові слова: інвестиції, механізм інвестування, підприємства малого і середнього бізнесу, стадії життєвого циклу, ефективність, підприємницький ризик.

ABSTRACT

Hamaili Akram. The mechanism of investment of small and medium enterprises. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 051 «Economics». – Kryvyi Rih National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kryvyi Rih, 2021.

The presented work is devoted to solving the scientific problem of theoretical substantiation and development of methodological approaches and practical recommendations for improving the investment mechanism of small and medium enterprises.

The subject of the research is a set of theoretical, methodological and applied provisions to ensure the formation and effective implementation of the investment mechanism of small and medium enterprises.

The research used the theoretical provisions of economic science on the investment development of small and medium enterprises, streamlined scientific positions on the interpretation of the content and essence of small and medium enterprises , Scientific approaches to the evaluation and formation of the investment mechanism of small and medium enterprises are systematized, income and expenses modeling at each stage of the life cycle of small and medium enterprises is developed, methodological tools for investment evaluation are developed, and some parameters of small and medium enterprises development are substantiated.

The first section, based on a review of literature sources, examines the theoretical foundations of the operation and investment of small and medium enterprises, defines and describes the nature and features of small and medium enterprises, the author's vision of the list and sequence of stages of the life cycle of small and medium enterprises, which take into account the peculiarities of the creation and operation of such entities, as well it allows more efficient allocation of investment resources and increase their efficiency. The financial support of investment activity of small and medium enterprises by life cycle stages is analyzed and a methodical approach to forecasting possible financial income and expense flows of each life cycle stage is proposed, which takes into account the state of development of the business entity and allows efficient and rational use of funds invested small and medium enterprises.

The second section outlines the methodological basis for assessing the effectiveness of the investment mechanism of small and medium enterprises.

The analysis of the current state, development trends and dynamics of investment of small and medium enterprises in Ukraine and the world, based on the conclusions on the comparability of the dynamics of these entities in Ukraine and the world. Based on the analysis of value added of enterprises of different categories, it is noted that the structure of value added in Ukraine coincides with similar data in most European countries. However, at the same time, the productivity of small and medium-sized enterprises is much lower than in

European countries, which on the one hand is a shortcoming and, on the other hand, indicates the possibility of finding reserves to increase the efficiency of such businesses.

Methodological approaches to assessing the economic efficiency of the investment mechanism of small and medium enterprises have been studied. A model of graphical interpretation of estimating the levels of break-even production and profit in relative units of Electro Lux Montazh LLC is constructed. The given graphic interpretation of dependences of values of relative profit and a stock of financial durability gives the chance to estimate visually probability of transition of the enterprise in certain characteristic for its states of functioning.

The state of taxation, information and financial support of small and medium enterprises are identified as key factors influencing the efficiency of their investment activities. This allowed us to conclude that taxation can have a negative impact on the activities of small and medium enterprises, as well as on the growth of entrepreneurial risk, which in turn requires this to be taken into account when calculating operating leverage and assessing the criteria for investment in business activities of such business entities.

The third section offers scientific and practical recommendations for the formation of the investment mechanism of small and medium enterprises. Peculiarities and nuances of anti-crisis management of investment activity of small and medium enterprises are investigated, the main stages of integration of investment activity into the anti-crisis management system are specified and the scheme of anti-crisis management of their investments is improved. On the basis of the conducted researches the model of management of investment activity of the enterprises of small and average business which considers features of their functioning is made.

Based on a review of relevant literature sources and as a result of research, a conceptual model of the investment mechanism of small and medium enterprises by efficiency is proposed, taking into account the details of structural relationships between investment sources, forms and stages of development of these entities.

An important improvement of the investment mechanism of small and medium enterprises is the use of a methodological approach to assessing the need to raise funds in the enterprise on the basis of rational justification for the use of various forms and key areas of investment in its life cycle stages. The proposed methodological approach is based on the criterion of break-even point as a key aspect of crisis management, taking into account estimates of financial strength and entrepreneurial risk. This provides an opportunity to rationally use the forms of investment in the development of production, personnel, development of new markets and new products and other activities.

In order to determine the feasibility of establishing and operating small and medium enterprises, it is proposed to study the financial aspects of the mechanism of their investment. To this end, a method of applying numerical methods to calculate the amount of income and expenses at each stage of the life cycle for the entire period of operation of such business entities.

Based on an integrated assessment of efficiency, using the utility function, which determines the expected utility from individual stages of the life cycle, the corresponding calculations were made to forecast the financial results of investment activities of small and medium enterprises.

Based on the study of the ratio of financial strength and operational leverage of the enterprise at different prices and volumes of production, a system of integrated indicators of the feasibility of investing funds in the course of its economic activity.

To solve this problem, the method of group expert assessment of objects was used, using group integrated assessments of the feasibility of investing in small and medium enterprises. Weighing of group expert assessments was performed by summing individual assessments with competency weights and taking into account the importance of integrated assessments when measuring them on quantitative scales, based on the assumption of the axiom of von Neumann-Morgenstern utility theory. As a result, estimates were obtained regarding the stability and riskiness of the company's position in the implementation of investment measures during the

stages of its life cycle. The results of such an assessment are identified in the context of the probable increase in profit or loss, which provides an opportunity to increase the level of economic justification for investment decisions in the relevant areas of the enterprise.

Key words: investments, investment mechanism, small and medium business enterprises, life cycle stages, efficiency, entrepreneurial risk.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України:

1. Хамаїлі А. Удосконалення теоретичних підходів до визначення та стадій життєвого циклу підприємств малого й середнього бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50/2020. С. 72-78.

2. Хамаїлі А. Основні засади фінансового забезпечення стадій життєвого циклу підприємств малого та середнього бізнесу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 54-59. (входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

3. Хамаїлі А. Оцінка та управління прибутковістю інвестиційних програм малих та середніх підприємств за критерієм беззбитковості. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 3. Тернопіль. С. 156-165.

4. Хамаїлі А. Удосконалення механізму інвестування підприємств малого та середнього бізнесу. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. Електронний журнал «Ефективна економіка». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8681>.

У міжнародних наукових виданнях:

1. Hamaili A. Key aspects of using numerical methods in the mechanism of investment of small and medium-sized business enterprises. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2021. № 1 (33). P 39-45. URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30032021/7429.

В інших наукових виданнях:

1. Хамаїлі А. Порівняльний аналіз стану розвитку підприємств малого та середнього бізнесу України та Алжиру. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти*: збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпро, 28-29 берез. 2019 р. Ч. 2. Дніпро, 2019. С. 384-389.

2. Хамаїлі А. Законодавча основа функціонування підприємств малого та середнього бізнесу України та Алжиру. *Міжнародна науково-технічна інтернет-конференція «Розвиток промисловості та суспільства»* : матеріали конференції, Україна, м. Кривий Ріг, 22-24 трав. 2019 р. Кривий Ріг. Т. 1. С. 158.

3. Капітула С.В., Капітула Т.С., Хамаїлі А. Корпоративний університет на підприємствах малого та середнього бізнесу як елемент їх соціально-економічної безпеки: колективна монографія. «Соціально-економічна безпека підприємництва: сучасний теоретичний дискурс». Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Львів. Магнолія 2006. 2019. С. 191-199.

4. Афанасьєв Є. В., Хамаїлі А. Аналіз забезпечення інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Алжирі. *Міжнародна науково-технічна інтернет-конференція «Розвиток промисловості та суспільства»*: матеріали конференції, м. Кривий Ріг. 17-20 листоп. 2020 р. Кривий Ріг, 2020. С. 87.

5. Афанасьєв Є.В., Афанасьєв І.Є., Хамаїлі А. Удосконалення теоретико-методичних підходів маркетингового менеджменту в інвестиційній діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. *Актуальні економіко-правові, соціальні та екологічні аспекти розвитку промисловості та суспільства*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. м. Кривий Ріг, 1–31 берез. 2021 р. Кривий Ріг: Криворізький національний університет. 2021.

6. Fertas N., Hamaili A. Basic aspects of the influence of personnel quality on the competitiveness of resource potential of small and medium business enterprises. «*Relationship between public administration and business entities management (RPABM-2021)*»: International Conference, March 26, 2021, Tallinn, Estonia. P. 140.

7. Hamaili A. Certain key aspects of improving the investment mechanism of small and medium business enterprises. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Модернізація економіки: проблеми, шляхи розвитку та перспективи»*, м. Київ, 10 квіт. 2021 р. Київський економічний науковий центр. С. 41.